

OKUL TEMELLİ AİLE DANIŞMANLIĞINDA SOSYAL HİZMETİN ROLÜ VE ÖNEMİ²²

Esra KILIÇ *

Yasemin ÖZKAN **

ÖZET

Bu araştırma, “okul temelli aile danışmanlığı konusunda Türkiye’de bir farkındalık oluşturmak ve bu danışmanlık modelinde sosyal hizmetin rolünü ve önemini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Okul temelli aile danışmanlığı, “okul danışmanlığı” ile “aile danışmanlığı” hizmetlerinin bütünleştirilerek çocuk ve ailelere yönelik daha kapsamlı hizmetlerin sunulmasını içermektedir. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu, 250 sosyal hizmet uzmanına uygulanmıştır. Araştırma sonuçları konuyla ilgili literatür ışığında tartışılmış ve sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığı uygulamalarındaki rol ve önemine dikkat çekilmiştir. Bu danışmanlık modelinin profesyonel bir ekip tarafından uygulanması gerektiği vurgulanmış ve her mesleğe özgü görevler tanımlanmıştır. Sonuçta aile ve okul danışmanlığı hizmetlerinin yetersiz olduğu ülkemizde aile danışmanlığı ve okul danışmanlığı hizmetlerinin okullar aracılığıyla bütüncül yapıda sunulmasını öneren bir okul temelli aile danışmanlığı modeli geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Aile danışmanlığı, okul danışmanlığı, okul temelli aile danışmanlığı, sosyal hizmet

THE SOCIAL WORK’S ROLE AND IMPORTANCE IN SCHOOL-BASED FAMILY COUNSELING

ABSTRACT

This research was conducted in order to create awareness toward school-based family counseling in Turkey and reveal the importance and the role of social work in this consulting model. School-based family

²² Bu makale “Aile Danışmanlığında Yeni Bir Model: Okul Temelli Aile Danışmanlığında Sosyal Hizmetin Rolü ve Önemi” başlıklı Yüksek Lisans tezinin verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

* Arş. Gör. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

** Prof.Dr. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

counseling, comprise the more comprehensive provision of services for children and families by integrating "school counseling" and "family counseling" services. The questionnaire developed by the researcher was applied to 250 social workers. Research results were discussed in the light of the relevant literature and attention was given to the role and importance of social workers in school-based family counseling practice. It was emphasized that this consulting model should be performed by a professional team and specific tasks to every profession has been defined. Finally, a school-based family counseling model was developed to represent an holistic structure in which family counseling and school counseling services can be simultaneously offered in schools of Turkey where family and school counseling services are inadequate.

Keywords: family counselling, school counselling, school- based family counselling, social work

GİRİŞ

Sağlıklı aile ve okul ortamı, çocuğun ruhsal gelişiminin sağlıklı olmasını sağlamakta, olumlu benlik geliştirmesinde önemli rol oynamakta ve davranışlarını biçimlendirmektedir. Dolayısıyla çocukların sağlıklı gelişim göstermeleri için aile, okul ve yaşadıkları çevrede sürekli takip edilmeleri ve desteklenmeleri gerekmektedir. Okullar, çocukların gelişimlerini takip etmek ve karşılaştıkları sorunları çözmek için onlara ulaşılabilecek en önemli toplumsal kurumlar arasındadır. Bu nedenle çocuklara yönelik okulda yürütülen faaliyetler önem arz etmektedir.

Diğer taraftan çocukların akademik başarılarının düşük olması ya da çevreleriyle iletişime girdikleri noktalarda uyumsuzluk göstermeleri gibi sorunların kaynağında aile problemlerinin yer aldığına dair araştırmalar söz konusudur. Ayrıca sağlıklı aile işleyişinin çocuğun okuldaki başarısına olumlu katkı sağladığı da bilinmektedir. Bu durumda, çocukların sorunlarına çözüm üretmede sadece çocuğa değil, çocuğun ailesine ve yakın çevresine odaklanmanın gerekliliği görülmektedir. Böylece, çocuklara ve ailelere ulaşmada önemli bir kaynak olan okul aracılığıyla yürütülecek hizmetler ile çocuklara ve ailelere danışmanlık yapmanın gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu bilgiler ışığında çocukların sorunlarının çevrelerinden bağımsız düşünülmeyeceği anlayışıyla literatürde "okul temelli aile danışmanlığı (OTAD)" başlığıyla yeni bir model ortaya çıkmıştır. Bu modelde bir taraftan çocukların psiko-sosyal gelişimlerdeki sorunların çözümü ve pozitif

davranış geliştirme gibi faaliyetler sürdürülmekte; diğer taraftan çocukları olumsuz etkileyen aile problemlerinin çözümüne danışmanlık yapılmakta ve aile refahına katkıda bulunmaktadır. OTAD ile, “okul danışmanlığı” ve “aile danışmanlığı” hizmetlerinin bütünleştirilerek çocuk ve ailelere yönelik daha kapsamlı hizmetlerin sunulması amaçlanmıştır (Gerrard, 2008). Bu model, çocuğun aile, akran ilişkileri, grup yaşantısı, okul deneyimleri (öğretmen ilişkileri, sınıf ortamı, okul yöneticileri ve personeli ile ilişkiler, arkadaşlarıyla ilişkiler) ve toplumla karşılıklı ilişkileri şeklinde sıralanabilen tüm çevresi içindeki etkileşim kalıplarına odaklanmaktadır (Carter ve Evans, 2008).

Bu durumda çocuğun kendisinden, okul ortamından ya da çocuk-aile-okul ilişkilerinden kaynaklanan pek çok sorunun çözümünde okullarda çocukları psiko-sosyal yönden destekleyecek meslek elemanlarına (psikolojik danışman ve rehber, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, vb.) ihtiyaç vardır. Ama maalesef, mevcut durumda Türkiye’de ve Dünya’da bu psiko-sosyal destek hizmetleri gelişmediği için çocuk ve gençler şiddet, zorbalık, istismar, madde bağımlılığı gibi birçok problemle çoğu zaman tek başlarına mücadele etmek zorundadırlar. Özellikle ülkemizde var olan hizmetler öğrencilerin risk faktörleriyle karşılaşmasına engel olamamakta, sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Okul ortamında görev tanımları yapılmış bir psiko-sosyal ekibin (psikolog, psikolojik danışman ve rehber, sosyal hizmet uzmanı) uyum içinde çalışması, çocukların refahlarının artırılmasına ve gelişimlerine olumlu katkı sağlamaktadır. Bu ekip aynı zamanda, aileye yönelik hizmetlerle ailenin çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmakta ve sağlıklı aile işlevlerini desteklemektedir.

Bu ekibin önemli bir üyesi olan okul sosyal hizmet uzmanları çocuğun içinde bulunduğu durumlara ya da sorunlara ekolojik ve sistem perspektiflerini kullanarak çok boyutlu yaklaşmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, sorunların kaynağında sadece çocuğun kendisinin olmadığını, çocuğun çevresini saran sistemlerin de soruna etki ettiğinin ya da çocukla çevresi arasındaki etkileşimde bir uyumsuzluk olduğunun bilincindedir.

Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki ekolojik yaklaşımı benimseyen okul sosyal hizmet uzmanları, çocuklarla çalışırken çocukların ruhsal gelişiminde önemli rol oynayan aile ve okul çevresi ile çocukların içinde buldukları diğer sistemleri iyi analiz ederek müdahale planları oluşturmaktadır. Okul sosyal hizmet uzmanları OTAD kapsamında bir taraftan çocukların sağlıklı gelişimini sağlamaya çalışarak olumsuz aile ve çevre koşullarına müdahalede bulunurken; diğer taraftan ailelerin

işlevselliğine katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada, OTAD profesyonelleri içinde önemli yeri olan sosyal hizmet uzmanlarının bu danışmanlık hizmetleri kapsamındaki rolleri ve önemi üzerinde durularak okul ortamlarındaki önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, “okul temelli aile danışmanlığı” nda sosyal hizmetin rolünü ve önemini ortaya koymaktır.

Araştırmanın alt amaçları ise şu şekilde sıralanmaktadır: a) Mevcut durumda Türkiye’de uygulanmayan okul temelli aile danışmanlığı konusunda farkındalık geliştirmek, b) Okul temelli aile danışmanlığının profesyonel bir ekip tarafından sunulmasının gerekliliğini ortaya koymak, c) Sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığına ilişkin bilgi, tutum ve görüşlerini belirlemek, d) Sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığı becerilerine ilişkin yeterlilik algılarını tespit etmek, e) Türkiye’de “okul temelli aile danışmanlığı” uygulamasının başlatılması için yeni bir model önerisi sunmak.

Araştırmanın Önemi

Çocuk ve ailelerin sorunlarına çözüm bulma ve aile refahına katkı sağlama konusunda her toplum çeşitli uygulama modellerini benimsemektedir. Literatüre bakıldığında bu modellerden birisinin de “okul temelli aile danışmanlığı” olduğu ve bazı gelişmiş ülkelerde bu modelin uygulamalarının olduğu görülmektedir. Ayrıca bu model önerisini kapsayan bazı makaleler mevcuttur. Türkiye’ de ise okul temelli aile danışmanlığına ilişkin bir farkındalık söz konusu değildir ve okul temelli aile danışmanlığı konusunda araştırmalar yok denecek kadar azdır. Araştırmada, Dünya’da yeni bir model olarak benimsenen ve okul kanalıyla ailelere danışmanlık yaparak hem çocuk hem de aile refahına katkı sağlamayı hedefleyen bu aile danışmanlık hizmetiyle ilgili olarak Türkiye’de bir farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Ayrıca araştırma, okul temelli aile danışmanlığının profesyonel bir ekipten oluşması gerektiğine yaptığı vurguyla öne çıkmaktadır. Dünya’daki uygulamalarda genellikle okul danışmanlarının, okul psikologlarının ve okul sosyal hizmet uzmanlarının yer aldığı bu ekip içinde önemli bir yeri olan sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığı hizmetlerindeki rol ve önemine dikkat çeken az sayıda çalışma bulunmaktadır. Dolayısıyla okul temelli aile danışmanlığında sosyal

hizmetin rol ve öneminin ortaya konulduğu bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma, ekip çalışmasına yaptığı vurguyla mevcut durumda okul danışmanlığı hizmetlerinin tek bir meslek grubu yani psikolojik danışman ve rehberler tarafından yürütülmeye çalışıldığı ve dolayısıyla hizmetlerin yetersiz kaldığı Türkiye’de okul sosyal hizmetinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

YÖNTEM

Çalışmanın evrenini, üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinden mezun olmuş ve çeşitli kurumlarda görev yapmakta olan sosyal hizmet çalışanları oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına alınacak uzmanlara Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği aracılığıyla ulaşılmıştır. Toplamda 2500 üyeden oluşan dernekte katılımcıların sayısının belirlenmesinde, ilişkisel araştırmalarda evrenin en az %10’u örnekleme alınır (Arlı ve Nazik, 2001) kuralı dikkate alınarak örneklem büyüklüğü; 250 olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada nicel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu araştırma deseninde amaçlara ulaşabilmek, başka bir deyişle gereken ölçümleri yapabilmek için anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket formu üç kısımdan oluşmaktadır. Anket formunun ilk bölümünde sosyal hizmet uzmanlarının sosyo-demografik bilgileri ile eğitim ve çalışma yaşamlarına ilişkin bilgileri yer almaktadır. Anket formunun ikinci bölümünde, sosyal hizmet uzmanlarının “okul temelli aile danışmanlığı” konusundaki bilgi, tutum ve görüşlerini tespit etmek amacıyla açık ve kapalı uçlu sorular oluşturulmuştur. Anket formunun üçüncü bölümünde ise okul temelli aile danışmanlığı becerilerine ilişkin sosyal hizmet uzmanlarının yeterlilik algıları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, katılımcılardan okul temelli aile danışmanlığı becerilerinden oluşan 23 maddeye yanıt vermeleri istenmiştir. Bu maddeler, Kuzey Amerika’da aile danışmanları ve okul danışmanlarına geleneksel okul temelli aile danışmanlığı becerileri olarak öğretilen 23 beceriden (Gerrard, 2008) oluşmaktadır. Bu becerilere ilişkin yeterlilik algılarının ölçümü likert tipi ölçekte kullanılan kategorileştirme biçimine benzer şekilde hazırlanmış ve katılımcıların bu maddelere ilişkin yanıtları; “yetersizim”, “kararsızım”, “yeterliyim” şeklinde derecelendirilmiştir.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri, okul temelli aile danışmanlığı becerileri üzerinde etkili olacağı düşüncesiyle “çocuk ve aile alanında

çalışmış olma, çocuk ve aile alanında hizmet içi eğitim ve sertifika programlarına katılmış olma” gibi durumlardan oluşmaktadır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının (%72,4) lisansüstü eğitim almadığı görülmektedir. Bu durum, sosyal hizmet istihdam alanlarının geniş olması, mezunların doğrudan uygulama alanına atanmayı tercih etmeleri ve lisansüstü eğitime yönelmemeleriyle açıklanabilir. Ayrıca sosyal hizmet alanında lisansüstü eğitimde uzmanlık alanlarının olmaması ve mevcut programlarının yetersizliği uzmanların lisansüstü eğitimine devam etmemelerine neden olabilmektedir.

Lisans eğitimi öğrencilere genel olarak sosyal hizmet bilgi ve uygulamasına ilişkin bir takım kazanımlar sağlasa da, sosyal hizmet uzmanlarının lisansüstü eğitimle belli alanlara yönelik spesifik bilgi ve becerilerle donanmasının gerekliliği hissedilmektedir. Nitekim araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının aldıkları lisans eğitimiyle okul temelli aile danışmanlığı yapma konusuna ilişkin yeterlilik algılarına bakıldığında; katılımcıların %47,6’sının kendisini yetersiz gördüğü saptanmıştır.

Okul temelli aile danışmanlığında görev alacak meslek elemanlarının bu danışmanlık alanına yönelik özel bir eğitim almalarının gerekliliğini ortaya koyan çalışmalara şu şekilde yer verilebilir: Carter ve Perluss (2008), Kaliforniya Üniversitesi’nde okul temelli aile danışmanlığı alanında açılan ilk lisansüstü programdan bahsetmektedirler. Bu programın mezunları, aile sistemi çerçevesinde okul danışmanlığı ve aile danışmanlığı eğitimlerini almaktadırlar. Merrill, Clark, Varvil, Orak ve McCall (1991; Akt: Gerrard, 2008) mevcut okul ruh sağlığı profesyonellerinin OTAD hizmetlerini sunabilecek şekilde yeniden eğitilmelerinin ve aile terapisi üzerine seminerlere katılmalarının gerekliliğini ortaya koymuştur.

Nitekim, sosyal hizmet uzmanlarının çocuk ve aile alanında hizmet içi eğitim ya da sertifika programlarına katılma durumlarıyla okul temelli aile danışmanlığı becerileri (çocuk danışmanlığı, çocuk değerlendirme, aile danışmanlığı, çift danışmanlığı) arasında anlamlı bir ilişki olduğu ($p < .05$) yapılan ki-kare analizleri ile ortaya konulmuştur. Bu ki-kare analizlerinden bir tanesi Çizelge 1’de verilmiştir. Çizelge 1’de görüldüğü gibi aile danışmanlığı becerileri konusunda; aile alanında sertifika programlarına katılmış sosyal hizmet uzmanları (%65,1), katılmamışlara (%48,5) oranla

kendilerini daha fazla yeterli görmektedir. Diğer taraftan, aile danışmanlığı becerilerinde kendini yetersiz görme oranı; aile alanında sertifika programlarına katılmamış uzmanlarda (%26,9), katılmışlara (%18,1) oranla daha fazladır. Bu durum, sosyal hizmet uzmanlarının aile alanında sertifika programlarına katılmış olma durumları ile aile danışmanlığı becerilerine ilişkin yeterlilik alguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır ($p<.05$). Bu sonuçlardan da anlaşıldığı gibi çocuk ve aile alanına yönelik hizmet içi eğitim ya da sertifika programlarına katılmış olmak sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığı becerilerine ilişkin yeterlilik algularını olumlu etkilemektedir.

Çizelge 1. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Aile Alanında Sertifika Programlarına Katılmış Olma Durumlarına Göre Aile Danışmanlığı Becerilerine İlişkin Yeterlilik Alguları- Ki- Kare Testi Sonuçları

Aile Alanında Sertifika Programlarına Katılma		Yeterlilik Alguları			Toplam
		Yetersizim	Yeterliyim	Kararsızım	
Katılmış	Sayı	15	54	14	83
	%	18,1	65,1	16,9	100
Katılmamış	Sayı	45	81	41	167
	%	26,9	48,5	24,6	100
Toplam	Sayı	60	135	55	250
	%	24,0	54,0	22,0	100

$$(\chi^2= 6,122 \quad sd= 2 \quad p= .047)$$

Diğer taraftan araştırma sonuçlarında, katılımcıların aile danışmanlığı (%54), çift danışmanlığı (%42,4), aile değerlendirme (%67,2), aile kurallarını düzenleme (%55,6), ebeveyn eğitimi (58,8) ve ebeveyn destek gruplarına liderlik (%52,8) becerilerini kapsayan genel aile danışmanlığı becerilerine ilişkin yeterlilik algularının yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum, sosyal hizmet mesleğinin başlangıçtan itibaren aileyi odak alarak uygulamalarını gerçekleştirmesiyle ilişkilendirilebilir. Sosyal hizmet teorisinin kurucusu sayılan Mary Richmond 1917’de yayınladığı ‘sosyal teşhis’ kitabında aile odaklı çalışmaların gerekliliğini belirterek, teşhis ve tedavinin tüm aileyi kapsamı gerektiği düşüncesi ile

mesleki uygulamalarında öncelikle aile ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmanın önemine vurgu yapmıştır (Akt: Koşar, 1989).

Okul danışmanlığı konusunda: “Widerman (1995; Akt: Gerrard, 2008) başarılı bir okul eğitiminde pozitif aile etkisinin önemini vurgulamış ve aile odaklı okul danışmanlığını önermiştir. Lewis (1996; Akt: Gerrard, 2008) okul danışmanlarının müdahalelerinde aileyi odak almalarının gerekliliğine vurgu yapmıştır”. Dolayısıyla aile odaklı çalışmalar yürüten sosyal hizmet uzmanlarının okullardaki önemine dikkat çekmek gerekmektedir.

Long (1988), çocuklara yardımcı olmak isteyen okul sosyal hizmet uzmanlarının, çocukların ailelerini tüm dinamikleriyle anlamalarının önemine vurgu yapmıştır. Wattenberg ve Kagle (1986) okul sosyal hizmet uzmanlarının 83 aile ile yaptıkları aile terapisi odaklı çalışmalardan bahsetmişlerdir. Dicocco ve ark. (1987) toplum temelli aile danışmanlığı kurumları ile kamu okul sistemi arasındaki ortaklıkla oluşturulan bir aile terapisi programına dikkat çekmişlerdir. Bu çalışmalar, okulda çocuğu etkileyen aile değişkenlerini tespit etme ve müdahalede sosyal hizmet uzmanlarının önemine vurgu yapmaktadır.

Johnston ve Zemitzsch (1988; Akt: Christopher, 2009), okul müdahale programında sadece öğrenci üzerine odaklanmanın ve öğrencinin diğer alt sistemlerini (aile, arkadaş ve toplum) görmezden gelmenin, başarısız sonuçlar doğuracağını açıklamış ve tüm alt sistemleri içine alan bir aile sistemi yaklaşımını savunmuşlardır. Sosyal hizmetin uygulamalarında sistem yaklaşımını temel alması ve dolayısıyla aileye sistem perspektifinden bakması onu diğer disiplinlerden farklı kılmaktadır. Bu nitelik okul temelli aile danışmanlığı profesyonelleri içinde sosyal hizmet uzmanlarını önemini ortaya koymaktadır. Koşar’ (1989) a göre ailelere yönelik sosyal hizmet uygulamaları, çocuk, kardeş, ebeveyn alt sistemlerini inceleyen, bu alt sistemlerin birbiriyle uyumunu analiz eden, evlilik anlaşmazlıkları ve ailenin yakın çevresiyle olan ilişkilerine odaklanan çalışmaları içermektedir.

Wetchler (1986), aile ve okul odaklı sorunların çözümü için bu iki sistemin etkileşimli olarak tedavi sürecinde yer almasını öneren bir makro sistemik modeli tanımlamıştır. Hinkle (1992) okullarda aile danışmanlığı yapacak profesyonellerin iki temel beceriye sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu becerilerden ilki, çocuğun ailesini içinde bulunduğu sosyal çevre içerisinde tanımlamak şeklindeyken; ikinci beceri olarak

ailenin değişim kapasitesini değerlendirmenin önemine dikkat çekmiştir. Bu çalışmalar, aile danışmanlığında ailenin sistem perspektifiyle değerlendirilmesine vurgu yapmaktadır. Aileyi sistem perspektifinden değerlendiren sosyal hizmet uzmanları, okullarda da çocukların aileleri ile iletişim kurma noktasında ihtiyaç duyulan meslek grubudur. Constable (2008), okul sosyal hizmet uzmanlarının birincil görevinin çocuk ve ailelerle mesleki çalışmalar (bireylerle çalışma, grup çalışması) yürütmek olduğunu belirtmiştir. Bu noktada çocuğu içinde bulunduğu aile ve okul ortamlarında inceleme konusunda sistem perspektifini benimseyen sosyal hizmet uzmanlarının önemli bir noktada olduğu düşünülmektedir. Nitekim araştırma bulgularına göre katılımcıların %67,2' si aile değerlendirme becerisinde kendilerini yeterli görmektedir.

Carter' a (2011) göre aile terapisi becerileri, bireyin bilişsel ve duygusal gelişimiyle ilgili bilgiye sahip olmayı ve bireyin bu gelişim özelliklerinin doğal çevresi içindeki görünümünü analiz etmeyi gerektirmektedir. Ayrıca ailenin yaşam döngüsü aşamaları ile ailenin her bir üyesinin normal ve normal olmayan davranışlarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının aldıkları eğitimin onlara bu donanımı sağladıkları düşünülmektedir. Nitekim sosyal hizmet lisans müfredatına bakıldığında 'psikolojiye giriş, sosyal hizmette temel kavramlar, insan davranışı ve sosyal çevre, sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları, sosyal refah ve sosyal hizmetler, bireylerle sosyal hizmet, gruplarla sosyal hizmet, ailelerle sosyal hizmet, sosyal psikoloji" gibi zorunlu dersler ile "çocuklar için sosyal hizmet", "gençler için sosyal hizmet", "aile hukuku", "çocuk hakları ve hukuku" gibi seçmeli derslerin öğrencilere çocuk ve aileyle çalışma konusunda bilgi ve beceri kazandırdığı öngörülmektedir. Ayrıca öğrencilerin uygulama dersleriyle edindikleri bilgi ve becerileri uygulamaya aktarmaları konusu da bir başka önemli noktadır.

Long ve Burnett (2005) okul ortamlarında görülen şiddetin artışı ve boşanma gibi sorunların çözümünde çocuk ve ailelere yardım etmede çift danışmanlığının önemini vurgulamışlardır. Ayrıca, güç ve çözüm odaklı yaklaşımlarla ebeveynlerin gelişimine yardımcı olmayı amaçlamışlardır. Bu bilgiler, sosyal hizmetin sorun çözme odağının dışında güçlendirme yaklaşımını kullanması gerçeğiyle paralellik göstermektedir. Sosyal hizmet uzmanları, çocuğun ve ailesinin sahip olduğu bir sorun olsun ya da olmasın mevcut durumlarını analiz edip ailenin refahını koruyabilir, ailenin güçlü

yanlarına vurgu yapabilir, ailenin gelişimine katkı sağlayabilir ya da ortaya çıkabilecek sorunları önceden sezip müdahale edebilir.

Sosyal hizmet uzmanlarının önemli rol ve sorumluluklarına rağmen Türkiye’de okul ortamlarında istihdam imkanı bulamamaları bu alanda uygulamalar gerçekleştirmelerini engellemektedir. Dolayısıyla araştırmada “okul temelli aile danışmanlığı nasıl tanımlanabilir?” sorusuna verilen yanıtlar analiz edildiğinde bilgim yok (%36) ifadesinin ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Bu sonuç sosyal hizmet uzmanlarında bu danışmanlık modeline ilişkin bir farkındalık olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın okul temelli aile danışmanlığı konusunda bir farkındalık geliştireceği düşünülebilir.

Phillips (1975; Akt: Gerrard, 2008), okulların ailelere ulaşmada önemli bir noktada olduğu düşüncesini savunan ilk aile terapistlerindedir. Araştırmada okul temelli aile danışmanlığı konusunda katılımcıların tanımlarına bakıldığında %6’ sının bu danışmanlık modelini ‘okulu, ailelere ulaşmada bir kaynak olarak kullanmak’ şeklinde tanımladığı görülmüştür. Ayrıca, katılımcıların çok önemli bir çoğunluğu (%94,8) çocuk ruh sağlığını korumada okul temelli müdahaleleri etkin buldukları görülmüştür.

Sosyal hizmet uzmanlarının Türkiye’deki mevcut aile danışmanlığı hizmetlerinin yeterliliğine ilişkin algılarına bakıldığında; katılımcıların %87,6’ sının aile danışmanlığı hizmetlerini yetersiz bulduğu görülmüştür. Bu sayısal veriden yola çıkarak ülkemizdeki aile danışmanlığı hizmetlerinin yeterliliğine ilişkin olumsuz bir görüşün olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumun var olan aile danışmanlığı hizmetlerinin yetersiz, dağınık, sınırlı ve görünür olmadığıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Sosyal hizmet uzmanlarının Türkiye’deki mevcut okul danışmanlığı hizmetlerinin yeterliliğine ilişkin algılarına bakıldığında ise; katılımcıların neredeyse tamamının (%95,2) okul danışmanlığı hizmetlerini yetersiz bulduğu görülmüştür. Bu sayısal veri ülkemizdeki okul danışmanlığı hizmetlerinin yeterliliğine ilişkin olumsuz bir görüşün olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Dünya’da okul ortamlarında çocukların ruh sağlığını koruma ve geliştirmede okul danışmanı, okul sosyal hizmet uzmanı, okul psikoloğu, okul hemşiresi gibi meslek elemanlarının oluşturmuş olduğu bir okul ruh sağlığı ekibinin olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki okul danışmanlığı uygulamalarına bakıldığında ise böyle bir profesyonel ekipten bahsetmek mümkün değildir. Mevcut durumda okullarda sadece

psikolojik danışman ve rehberlerin (PDR) yürüttüğü hizmetler söz konusudur.

Pişkin (2006), ülkemizde psikolojik danışman ve rehberlerin gerek sayı gerekse nitelik olarak talepleri karşılamaktan uzak olduğunu belirterek; ilköğretimde her 1562 öğrenciye bir danışmanın, bu sayının görece iyi olduğu liselerde ise her 630 öğrenciye bir danışmanın düştüğünü, bu danışmanların yaklaşık üçte birinin PDR alanının dışında olduğunu ve alan dışı atama yapan yetkili kişilerin PDR hizmetlerinin profesyonel bir meslek olduğunun bilincinde olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca Türkiye'ye özgü PDR modellerinin geliştirilememesi, PDR hizmetleri için gereken fiziki koşulların uygun olmaması, standardize edilmiş ölçme araçlarının yetersiz olması şeklinde dikkat çeken sorunlar yer almaktadır.

Ülkemizde mevcut okul danışmanlığı hizmetlerinin yetersizliğinde, PDR alanındaki sorunlar önemli bir etkidir. Bunun yanında okul danışmanlığı hizmetlerinin yetersizliğinde okulda ruh sağlığı profesyonellerinden oluşan bir ekibin olmayışı önemli rol oynamaktadır. Çünkü, psikolojik danışman ve rehberler okul temelli aile danışmanlığı hizmetlerini yürütmede tek başına yeterli değildirler. Samis (1993; Akt: Gerrard, 2008), 249 okul danışmanı ile yaptığı araştırmada katılımcıların aile danışmanlığı yapmaktan ziyade çocuk ve öğretmenlerle bireysel çalışmalar yapmayı daha fazla oranda tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu durum, okul danışmanlarının ebeveyn danışmanlığına yönelik eğitim almadıkları için aile danışmanlığı yapmada isteksiz olabileceği ile açıklanmıştır. Golden (1983), okul danışmanlarının aile fonksiyonlarına yönelik basit müdahaleler yapabileceklerini; fakat karmaşık bir süreç olan aile terapisi uygulamalarını yürütmede zorluk yaşayacaklarını belirtmiştir. Dolayısıyla okulda ailelere sunulacak danışmanlık hizmetlerinin profesyonel bir ekip ile yürütülmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kepçeoğlu (1987) Türkiye' de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini sunmada danışmanların yanı sıra okul psikoloğu ve sosyal hizmet uzmanının görevlendirilmediğini belirtmiştir. Oysaki her ruh sağlığı profesyonelinin mesleğine özgü rol ve sorumlulukları vardır. Okul ortamında mesleki görevleri tanımlanmış bir profesyonel ekibin oluşu, okul temelli aile danışmanlığı hizmetlerinin uygulanmasını sağlayacaktır.

Böylelikle mesleki görev sınırları içinde, disiplinler arası işbirliğiyle yürütülecek hizmetlerin sunulması mümkündür.

Bu araştırmada, “sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığı ekibinin hangi meslek elemanlarından oluşması gerektiğine ilişkin görüşleri” ne bakıldığında %31,7 oranında sosyal hizmet uzmanı, %27,2 oranında psikolojik danışman ve rehber, %26,3 oranında psikolog, %9,5 oranında sağlık personeli, %2,2 oranında öğretmen, %1,7 oranında çocuk gelişim uzmanı ve %1,4 oranında diğer (sosyolog, avukat, pedagoğ, polis, psikiyatrist) yanıtlarının verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sayısal veriler, sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığı hizmetlerini sunmada sadece meslektaşlarının olması gerektiği inancında olmadığını, ekip çalışması yapılması gerektiğine ilişkin görüşlerinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, aile danışmanlığı hizmetlerinin danışmanlığın zor bir formu olması ve ekip çalışması gerektirdiği gerçeğiyle paralellik göstermektedir.

Okul ortamında profesyonel bir ekibin uyumlu bir biçimde çalışabilmesi için okul temelli aile danışmanlığı profesyonellerinin bilgi ve becerilerini her bir mesleğin rol ve sorumlulukları bakımından ortaya koymak gerekmektedir. OTAD profesyonelleri içinde önemli bir yere sahip olan okul danışmanları, okul psikologları ve okul sosyal hizmet uzmanlarının bu hizmeti sunmada benzer ve farklı rolleri bulunmaktadır.

Literatüre bakıldığında bu üç profesyonelin mesleki rollerini konu alan az sayıda yayına rastlanmaktadır. Mesleki rol tanımının önemini ifade eden Hare (1994), eğitim alanında politikaları etkileyen okul sosyal hizmet uzmanlarının rollerinin tanımlanması ve benimsenmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Tower (2000), okul sosyal hizmet uzmanlarının genellikle okul yöneticileri tarafından değerli görülmediğini ifade etmiştir. Bu durumun sebebi olarak ise ‘yöneticilerin sosyal hizmet uzmanlarının ne yaptığına ilişkin bir bilgiye sahip olmamaları’ görülmektedir.

Okul sosyal hizmet uzmanları, çocukların ruh sağlığı ve davranış problemlerine yardımcı olmada ve çocukların ruh sağlığı geliştirmede önemli rol ve sorumluluklara sahiptirler. Ekolojik bakış açısını benimseyen sosyal hizmet uzmanları çocuğu içinde bulunduğu sistemler perspektifiyle inceleyerek okul, ev ve toplum düzeylerinde müdahaleler geliştirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları bireyle ve grupla çalışma modelleri ile çocuk ve ailelerle çalışmakta, çocuğu içinde bulunduğu ortamda incelemek üzere ev

ziyaretleri gerçekleştirmekte ve toplum temelli sorunların çözümünde rol oynamaktadırlar. Tracy ve ark. (2006), okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilerin öğrenmelerini etkileyebilecek aile, okul, toplum ve kişisel faktörlerini değerlendirme, danışmanlık yapma, vaka yönetimi ve krize müdahale gibi görevlere sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Okul psikologlarının okul profesyonelleri içindeki rollerine bakıldığında; çocukları duygusal, sosyal ve bilişsel olarak değerlendirme ve çocuğun bireysel özelliklerine uygun eğitim programlarına yönlendirme gibi rollerine dikkat çekilmektedir (Agresta, 2004). Curtis ve ark. (1999), okul psikologlarının temel fonksiyonun psikometrik test yapmak olduğunu, fakat zamanlarının önemli bir kısmını birey ve grup danışmanlığı ile hizmet içi eğitime harcadıklarını belirtmişlerdir.

Tracy ve ark.,' (2006) ne göre okul danışmanları, çocukların akademik başarılarını yükseltme, sağlıklı kişisel/ sosyal gelişim göstermelerini sağlama ve kariyer planlamalarına yardımcı olma gibi konulara odaklanmaktadır. Okul rehberlik hizmetleri, bireysel öğrenci planı oluşturma, program geliştirme gibi bilgi ve sistem desteği ile danışmanlık, konsültasyon, sevk ve akran desteği gibi hizmetleri sağlamaktadır.

Bu bilgiler ışığında bu üç meslek grubunun hem benzer ve hem de farklı rolleriyle okul sistemi içinde yer almasının gerekliliği sonucuna ulaşılmaktadır. Radin ve Welsh (1984; Akt: Agresta, 2004) bu üç meslek grubunun benzer teorik yönelimle eğitildiğini belirterek, bu üç meslek grubunun da okul sistemi içinde ruh sağlığı profesyoneli olarak var olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Agresta (2004) sosyal hizmet uzmanlarının profesyonel zamanlarını %17,45 oranında bireysel danışmanlık, %11,26 oranında yönetici ve öğretmen danışmanlığı ve %10,28 oranında grup danışmanlığına harcadıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, sosyal hizmet uzmanlarının zamanlarını daha çok bireysel danışmanlık (%21,54) ve grup danışmanlığı (%13,43) hizmetlerine harcamak istedikleri saptanmıştır.

Bu araştırmada, katılımcıların kariyer danışmanlığı becerilerine ilişkin yeterlilik algılarına bakıldığında; %42,4' ünün kararsız olduğu ve %31,2' sinin kendisini yetersiz gördüğü saptanmıştır. Ayrıca, katılımcıların öğretmen eğitimine ilişkin yeterlilik algılarına bakıldığında; %39,2' sinin kararsız olduğu, %30,8' inin kendisini yetersiz gördüğü sonucuna

ulaşmıştır. Bu veriler, sosyal hizmet uzmanlarının kariyer planlama gibi okul danışmanlığı hizmetlerinde kendilerini yetersiz gördükleri sonucunu doğurabilir. Bu konuyla ilgili olarak Agresta (2004) sosyal hizmet uzmanlarının yönetici ve öğretmen danışmanlığı yapma konusunda daha az istekli (%9,30) olduğunu belirtmiştir. Bu noktada okul temelli aile danışmanlığı ekibindeki her bir meslek elemanının farklı rol ve sorumluluklarda öne çıktığını söylemek mümkündür.

Okul temelli aile danışmanlığında aile- okul- toplum işbirliğine vurgu yapan çalışmalar mevcuttur: “Chafouleas ve Whitcomb (2004), okul, aile ve toplum kaynaklarını entegre eden bir önleme programından bahsetmektedirler. Robbins ve Carter (1998; Akt: Gerrard, 2008) Louisville, Kentucky Başpiskoposluğu tarafından başlatılan ‘Aile Yapılanması’ adında bir okul danışmanlığı programını belirtmişlerdir. Çocukların öncelikli eğitim yerlerinin aileleri olduğunu vurgulayan bu programın amacı, ev/okul/toplum işbirliğiyle çocukların istenmeyen davranışlarını düzeltmek için öğretmen ve ebeveynlerine yardımcı olmaktır. Williams (1994; Akt: Gerrard, 2008) aile sistemi, okul sistemi ve toplum temelli ruh sağlığı hizmetleri arasında sağlanması gereken koordinasyona vurgu yapmıştır. Ho (2001) ve Bryan (2005) okul danışmanlarının kolaylaştırıcı, işbirliğini sağlayan, çocuk savunucusu gibi rolleriyle okul-aile-toplum işbirliğinin sağladıklarını vurgulamışlardır (Akt: Gerrard, 2008) ”.

Araştırmada katılımcıların “okul temelli aile danışmanlığı nasıl tanımlanabilir” sorusuna %20,4 oranında ‘çocuk- aile- okul odaklı müdahaleler’, %17,6 oranında ‘çocuk ve ailesine yönelik müdahaleler’ ve %4,4 oranında ‘birey- grup- toplum odaklı müdahaleler’ şeklinde yanıtlar verdikleri görülmüştür. Bu sonuç sosyal hizmet uzmanlarının konuya çok boyutlu bakış açısını yansıtmaktadır.

Aile- okul- toplum işbirliğinin sağlanmasında sosyal hizmet uzmanlarının önemli rol ve sorumlulukları vardır. Constable’ (2008) ye göre sosyal hizmet uzmanları çocuk ve aileleri toplum kaynaklarıyla buluşturmakla görevlidir. Duman (2000), sosyal hizmet uzmanlarının toplum kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içine girme ve aile- okul- toplum işbirliğini sağlama gibi rol ve sorumluluklara sahip olduklarını belirtmiştir. Tracy ve ark. (2006), okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrenciler için aile-okul- toplum kaynaklarını koordine ettiğini ifade etmişlerdir.

Araştırma verileri sosyal hizmet uzmanlarının toplum düzeyinde çalışmalarını desteklemektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının toplum müdahaleleri yapma konusunda yeterlilik algılarına bakıldığında %65,2' sinin kendisini yeterli gördüğü saptanmıştır. Thomson (1948) okul sosyal hizmet uzmanlarının yeni hizmet alanları oluşturma ve sosyal eylem planları geliştirmede sahip oldukları toplum bilgisi ve sorumluluklarına dikkat çekmiştir.

Hinkle' (1992) ye göre birçok okul danışmanı, okul ortamında aile danışmanlığını, bireysel danışmanlıktan daha etkili bulmaktadır. Çocuğu ve aileyi bir toplum kurumuna yönlendirme gerçekleşecekse bile, öncelikle okul danışmanın bir aile görüşmesi yapması, ailenin ihtiyacının ne olduğuna ilişkin doğru tespitlerin yapılmasına dolayısıyla daha başarılı bir yönlendirmenin gerçekleşmesine yardımcı olabilir.

Dupper (2013)' a göre, ekolojik bakış açısını benimseyen okul sosyal hizmet uzmanları, risk altında bulunan öğrencileri ve ailelerini destekleme, ev ve okul arasında iletişim ağlarının açık tutulmasını sağlama, çocukların eğitim ihtiyaçlarını tespit etme, öğrencilerin yaşam koşulları ve yaşadıkları mahallelerin koşullarını analiz etme, toplumsal kurumlara yönlendirmeler yapma, farklı kurumlara yönlendirilmiş öğrencileri takip etme, risk altında bulunan öğrencilere ve onların ailelerine daha iyi hizmetler sunmak için kaynakların tanımlanıp geliştirilmesinde toplumla işbirliği yapma gibi görevlere sahiptirler.

Franklin ve Streeter' (1995; Akt, Duman, 2000) e göre, okul sosyal hizmeti kapsamında öğrenci ve ailelerine ilişkin planlamalar yapılırken her okulun, her bölgenin, her toplumun ve her ülkenin farklı ihtiyaç ve yaklaşımlar içinde olacağı dikkate alınarak en iyi yaklaşımın ne olacağına karar verilmesi gerekmektedir.

Araştırmada çocuk ve aileleri toplumsal kaynaklarla buluşturma noktasında okul sosyal hizmet uzmanlarının önemli rol ve sorumluluklara sahip olduğu gerçeğiyle aynı doğrultuda sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%80,8) toplum kaynaklarına yönlendirme becerisine ilişkin kendilerini yeterli görmektedirler. Bu veriler, ailelerin ihtiyaçlarını tespit etme ve aileleri toplum kaynaklarıyla buluşturmada sosyal hizmet uzmanlarının önemine dikkat çekmektedir.

Constable (2008)' ye göre okul sosyal hizmet uzmanları, görev ve sorumluluklarını yerine getirirken diğer okul sistemleriyle ve ilgili

kurumlarla işbirliği yapmakta, program geliştirme ve danışmanlıkla ilgili çeşitli uygulamaları değerlendirmektedir. Ayrıca bireysel, grup ve aile çalışma modelleri ile doğrudan çocuk ve aileleriyle çalışmakta, okullarda program geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Nitekim araştırma bulgularına bakıldığında katılımcıların %63,2'sinin program değerlendirme becerilerine ilişkin kendilerini yeterli gördükleri saptanmıştır.

Araştırma bulguları ve konu ile ilgili literatür taraması sonucu elde edilen veriler sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığı uygulamalarındaki rol ve önemini ortaya koymaktadır. Literatür incelendiğinde; sosyal hizmet uzmanlarının yer aldığı okul temelli aile danışmanlığı programlarına rastlanmıştır:

“Merrill, Clark, Varvil, Orak ve McCall (1991; Akt: Gerrard: 2008) tarafından geliştirilen okul temelli aile danışmanlığı programı, okul psikologları ve okul sosyal hizmet uzmanlarının yer aldığı bir ekipten oluşmaktadır. Ekip üyeleri, aile terapisi üzerine bir iki aylık seminerlere katılmış ve deneyimli aile terapisi süpervizörleri tarafından yakından kontrol edilmiştir. Bu ekip, Topeka Devlet Okullarında dokuz yıl hizmet sunmuş ve ailelerle problem çözme ve aile sistemi yaklaşımını kullanarak mesleki çalışmalar yapmışlardır. Beş yıllık dönem içinde 137 aileye hizmet sunulduğu belirtilmiştir.

Klein (2004; Akt: Gerrard, 2008), Maryland' da bir liseye atanan yüksek lisans düzeyinde 10 sosyal hizmet uzmanı tarafından yürütülen okul temelli aile danışmanlığı programından bahsetmektedir. Bu program, vaka yönetimi, aile danışmanlığı ile konut ve sağlık bakımı konularında sevk işlemini sağlamaktadır. Klein bu program kapsamında 2003 yılında 700'den fazla aileye yardım yapıldığını belirtmiştir.

Bu bilgiler ışığında, okul kanalıyla yürütülecek aile danışmanlığı modeliyle bütüncül bir yapıda ailelere hizmet sunulabileceği ve bu danışmanlık modelinde sosyal hizmetin rolü ve önemi ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ailelere ulaşmada ve hizmet sağlamada toplumsal kurumlar içerisinde okulların eşsiz bir konuma sahip olduğu gerçeğinden hareketle bu araştırmada, ülkemizde mevcut yapıları yetersiz bulunan aile ve okul danışmanlığı hizmetlerinin bütüncül yapıda okullar aracılığıyla

sunulmasının önemine dikkat çekilmek istenmiştir. Bugün mevcut sayısal verilere bakıldığında okulda eğitim öğretim hayatına devam eden çok sayıda çocuğun olduğu görülmektedir. Bu durum çocuklara ulaşmada okulların önemli bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların yanı sıra okullar aracılığıyla ebeveynlere de ulaşmada toplumdaki diğer kurumlara oranla daha kolay gerçekleşmektedir.

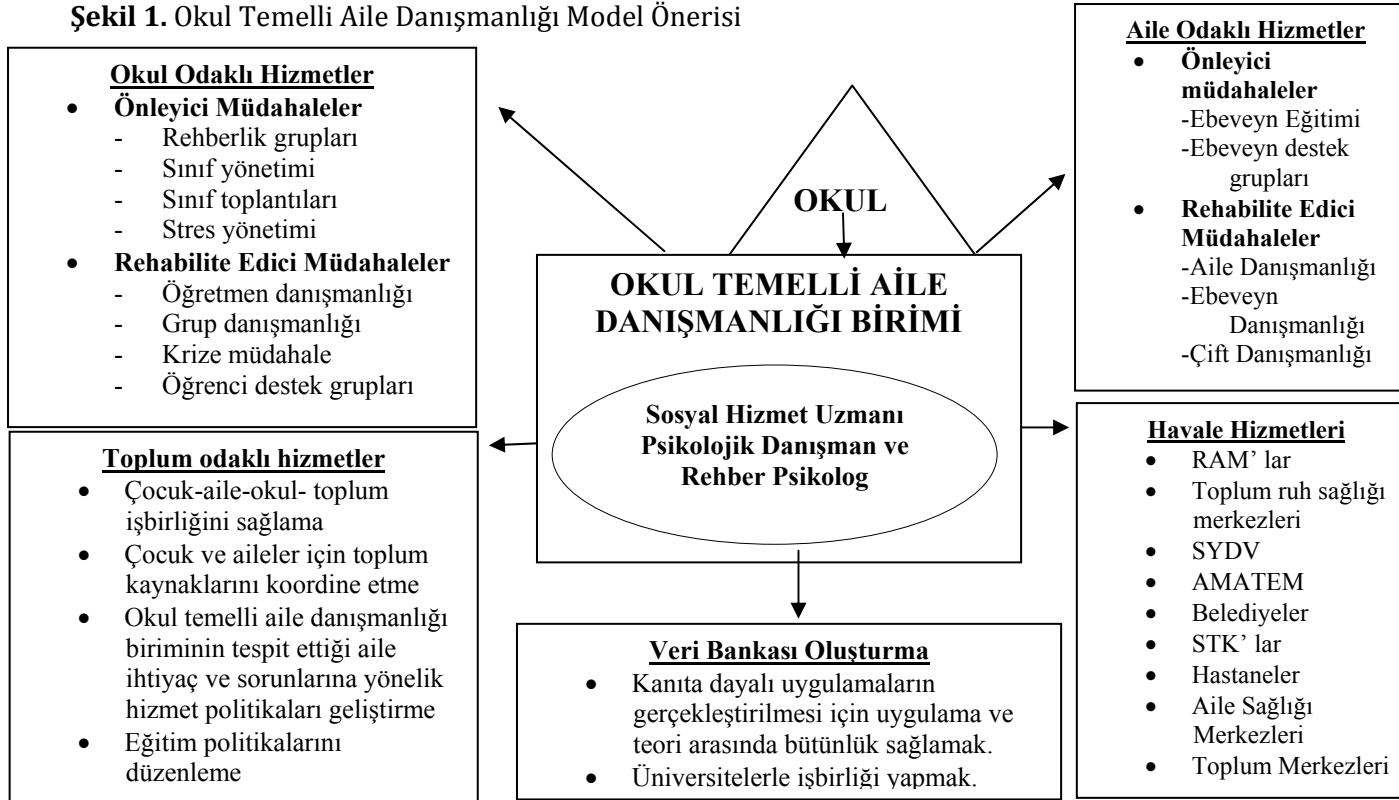
Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki; çocuğun akademik ve psiko-sosyal gelişimini destekleyen bir kurum olan okul, aynı zamanda çocuğun ailesine ulaşmada da önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu gerçeklerden hareketle tüm toplumların üzerinde çalıştığı ve öncelikli hedefleri arasında yer alan çocuk ve aile refahını sağlamada okul aracılığıyla hizmet programları oluşturmak önem arz etmektedir. Zira hemen hemen her semtte birçok okul bulunmaktadır ve bu okullar aracılığıyla çocuk ve ailelere ulaşmak ve onların refahına yönelik hizmetler sunmak diğer kurumlara oranla daha ulaşılabilir ve yaygın bir hizmetin sunulmasını olanaklı kılmaktadır.

Araştırma sonucunda çocuk ve ailelerle çalışmada klinik ve toplumla çalışma bilgi ve becerilerine sahip sosyal hizmet uzmanlarının “okul temelli aile danışmanlığı” nda önemli rolleri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak Türkiye okullarında gün geçtikçe artan ve çeşitlenen okul sorunlarına cevap vermede önemli bir araç olacağı farz edilen sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle okul sistemlerine dahil edilmesinin gerekliliğine ulaşılmıştır.

Bu çalışmayla tüm toplumu ilgilendiren “okul temelli aile danışmanlığı” gibi bir danışmanlık modelinde sosyal hizmet uzmanlarının önemini sisteme ve topluma anlatmak, aynı zamanda bu meslek grubun “okul temelli aile danışmanlığı” nda yer almaları konusunda farkındalık kazandırmak amaçlarının gerçekleştirileceği düşünülmektedir.

Yukarıda ulaşılan sonuçlar doğrultusunda Türkiye’ de okul temelli aile danışmanlığı uygulamasının başlatılması için bir model geliştirilmiştir (Şekil 1). Bu model ile ülkemizde dağınık yapıda ve yetersiz olan aile ve okul danışmanlığı hizmetlerinin tek bir çatıda yani Milli Eğitim Bakanlığı’ na ve özel kuruluşlara bağlı okullar aracılığıyla sunulması önerilmektedir.

Şekil 1. Okul Temelli Aile Danışmanlığı Model Önerisi

Okul odaklı önleyici müdahaleler; öğrencilerin gelecekte karşılaşılabileceği olası sorunlarına karşı önceden önleyici tedbirler alınmasını içerir. Bu müdahalelerin kapsamını öğrenci ve öğretmen ya da okul yöneticileri oluşturabilir. Öğrencilere yönelik sosyal beceri eğitimi, stres yönetimi; öğretmenlere yönelik sınıf disiplinini sağlama, stres yönetimi gibi çalışmalar bu müdahale türüne örnek olabilir

Okul odaklı rehabilite edici müdahaleler; okul odaklı gelişen öğrenci problemlerini çözmeye yönelik müdahaleleri içerir. Örneğin; akran zorbalığını önlemeye yönelik öğrenci ve öğretmenlere seminerler düzenlemek, parçalanmış aileye sahip öğrencilerin sorunlarını çözmek için grup çalışmaları yapmak, bir öğretmen ya da öğrencinin ölümü şeklinde gerçekleşen kriz durumuna müdahale etmek.

Aile odaklı önleyici müdahaleler; ailelerin gelecekte karşılaşılabileceği olası problemlere karşı önleyici müdahaleleri içerir. Ailede iletişim becerilerini artırmaya yönelik çalışmalar, ebeveynlik becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler bu müdahale kapsamında gerçekleştirilir.

Aile odaklı rehabilite edici müdahaleler; ailelerin değişim ve gelişimini desteklemeye yönelik müdahalelerdir. Ailenin çocuğu da etkileyen olumsuz dinamikleri değiştirilmeye çalışılır ve ailenin işlevselliğini artırmak amaçlanır. Bu amaçla aile danışmanlığı, ebeveyn danışmanlığı gibi hizmetler yürütülür.

Toplum odaklı müdahaleler; çocuk- okul- aile- toplum işbirliğini sağlamaya yönelik müdahalelerdir. Toplum kaynakları çocuk ve ailenin ihtiyacına uygun koordine edilir ve aileler kaynaklarla buluşturulur. Havale hizmetleri bu müdahale kapsamındadır. Ayrıca mevcut eğitim ve aile politikaları değerlendirilir ve gerekli düzenlemeler için plan- proje geliştirilir.

Literatüre bakıldığında okul temelli aile danışmanlığı profesyonellerinin genel olarak sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman ve rehber ile psikologlardan oluştuğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre de katılımcılar en fazla oranda bu meslek gruplarının okul temelli aile danışmanlığında yer almasına ilişkin görüşler bildirmişlerdir. Bu sebeplerle önerilen modelde bu meslek elemanlarının yer alması düşünülmüş ve bu danışmanlık modelindeki görevleri aşağıda verilmiştir.

Sosyal hizmet uzmanlarının görevleri

1. Bireyle çalışma tekniğini kullanarak öğrencilerle görüşmeler yapma ve sorunlarını değerlendirme.

2. Ekolojik bakış açısını kullanarak öğrencilerin sorunlarına etki eden faktörleri çok boyutlu değerlendirme. Aile, okul, toplum kaynaklı sorunları tespit etme.

3. Ekolojik değerlendirmenin bir parçası olarak ev ziyaretleri gerçekleştirme ve öğrenciyi yaşadığı ortamda analiz etme.

4. Aile kaynaklı sorunları tespit etme ve aileyi müdahale sürecinin içine dahil etme. Sorunları değerlendirme ve çözme aşamalarında tüm aile üyeleriyle görüşme ve müdahale planları oluşturma.

5. Ailedeki mevcut çatışmaların altında yatan sebepler konusunda aile üyelerinin farkındalık kazanmalarını sağlama ve bu sorunları gidermeye çalışma.

6. Ailelerin kapasite ve güçlerini tespit etme ve bunlara vurgu yaparak ailenin güçlenmesini sağlama.

7. Ailede sağlıklı iletişim kalıplarının oluşturulması için bireyler arası anlayış ve hoşgörüyü vurgu yaparak, duygusal ilişki ve işbirliğini artırmaya çalışma.

8. Ailenin yakın çevresinin (komşu, büyükbaba, büyükanne, vb.) aile üzerindeki etkilerini inceleme ve olumsuz etkileri ortadan kaldırmaya çalışma.

9. Öğrencinin okulda öğretmenleri ve arkadaşlarıyla ilişkilerini inceleme ve bu ilişkilerdeki sorunları ortaya çıkarma, soruna etki eden faktörleri müdahale sürecine dahil etme.

10. Çocukların ve ailelerin belirlenen ortak sorun ve ihtiyaçları doğrultusunda ihtiyaç sahibi bireylere yönelik grup çalışmaları düzenleme. (utangaç öğrencilerin gelişimlerine yönelik grup çalışması, ergenlik dönemindeki çocuklarının sorunlarıyla baş etmeye çalışan annelere yönelik grup çalışması)

11. Öğrencinin akademik başarısının önündeki engelleri belirleme ve ortadan kaldırmak için müdahale planı hazırlama.

12. Aile- okul işbirliğini sağlayarak öğrencinin ihtiyaç ve sorunlarını önceden tespit etme. Koruyucu- önleyici, eğitici-destekleyici rolleriyle sorunlar belirmeden önce müdahale etme.

13. Okuldaki diğer profesyonellerle (psikolojik danışman ve rehber, psikolog, öğretmen, yönetici) işbirliği içinde çalışma.

14. Doğal felaket, yas, kaza gibi durumlarda krize müdahale etme.

15. Toplum kaynaklarını öğrenci ve ailesinin ihtiyaçları doğrultusunda koordine etme ve gerekirse aileyi uygun toplum kuruluşuna havale etme:

- Maddi imkanı yetersiz olan aileye ekonomik anlamda desteklemek için “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) ve belediyelere” yönlendirme.

- Madde bağımlılığı sorunu yaşayan aile üyelerini ilgili sağlık kuruluşlarına (AMATEM) sevk etme.

- Rehberlik Araştırma Merkezleriyle koordineli çalışma ve engelli öğrencileri ilgili birimlere sevk ederek yardım almalarını sağlama.

- Ruh sağlığı rahatsızlığı olan aile üyelerini gerekirse toplum ruh sağlığı merkezlerine yönlendirme.

- Psikolojik ve sosyal desteğe ihtiyaç duyan ailelerin tespitinde Aile Sağlığı Merkezlerindeki yetkili kişilerin görüş ve yönlendirmelerini kabul etme.

- Yaşlı aile üyesine sahip ailenin ihtiyaçlarını değerlendirme, gerekirse yaşlı üyeyi ilgili kurum ve kuruluşlara (huzurevi, rehabilitasyon merkezi) sevk etme.

- İşsizlik sorunu yaşayan aile üyelerini uygun iş alanlarına ya da meslek edindirme kurslarına yönlendirme.

- Tespit edilen aile ve okul sorunlarının çözümüne yönelik plan ve proje geliştirme. Bölgesel ya da toplum düzeyindeki değişimler veya düzenlemeler konusunda Aile ve Sosyal Politikalar, Sağlık, Adalet Bakanlık' larıyla, belediyelerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) işbirliği halinde çalışma.

Psikolojik Danışman ve Rehberlerin görevleri

1. Öğrencilerin sağlıklı kişisel ve sosyal gelişim göstermelerini sağlama.

2. Öğrencilerin akademik başarıları önündeki engellerin sebeplerini araştırma ve engelleri ortadan kaldırmaya yönelik müdahale planları düzenleme.

3. Öğrencilerin akademik başarılarının artırılmasına yönelik planlamalar yapma.

4. Öğrencilerle görüşmeler yapma ve bireysel öğrenci planı oluşturma.

5. Etkili ders çalışma yöntemlerini belirlemek için öğrencilere bireysel danışmanlık ve grup danışmanlıkları yapma, konuyla ilgili seminerler düzenleme.

6. Her bir öğrencinin özelliklerine ve ilgilerine uygun mesleğe yönelmeleri için rehberlik yapma.

7. Ebeveynlere ve öğretmenlere danışmanlık yapma ve eğitici seminerler düzenleme.

8. Mevcut eğitim politikalarını değerlendirme, aksaklıkları belirleme ve bu politikaların yeniden düzenlenmesini sağlama ya da yeni politikaları önerme.

9. Okuldaki diğer profesyonellerle (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, öğretmen ve yönetici) işbirliği halinde çalışma.

Psikoloğun görevleri

1. Öğrencileri duygusal, sosyal ve bilişsel olarak değerlendirme ve çocuğun bireysel özelliklerine uygun eğitim programlarına yönlendirme.

2. Birey ve grup danışmanlığı yapma.

3. Öğrencilere psikolojik testler uygulama ve öğrenme ve davranış problemlerini analiz etme.

4. Öğrencilerin davranış problemlerine çözüm bulmak için öğretmen, ebeveyn ve yöneticilerle konsültasyon yapma.

5. Özel eğitim hizmetlerini değerlendirme.

6. Öğrencilerin okul başarısızlıklarının altındaki riskleri önlemeye yönelik çalışmalar yapma.

7. Okulları geliştirmeye yönelik araştırma ve planlama yapma.

Okul temelli aile danışmanlığı profesyonellerinin mesleki sınırları içinde ve işbirliği halinde çalışması önem arz etmektedir. Araştırmada bu meslek elemanlarının okul temelli aile danışmanlığı yapabilmeleri için lisans eğitimlerinin üzerine özel bir eğitim almalarının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu danışmanlık modeline ilişkin lisansüstü ya da özel sertifika programlarının oluşturulması önerilmektedir.

Ayrıca, okullar aracılığıyla ulaşılan ailelerin sorunları ve ihtiyaçları, bu ailelere yönelik yapılan müdahalelerin kayıt altında tutulması ve bir veri bankasının oluşturulması, ailelerin ve toplumun refahına yönelik yeni hizmetlerin oluşturulmasını sağlayabilecektir. Bu veri bankası, teoriyle uygulamanın bütünlüğünü sağlayarak kanıta dayalı uygulamalara öncülük edebilecektir. Bu uygulama, üniversitelerle okulların işbirliği halinde çalışmasını sağlayarak, bilim insanı ile uygulayıcıların fikir- alışverişinde bulunmasını olanaklı kılacaktır. Ayrıca, üniversitelerin sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık ve rehberlik ve psikoloji gibi bölümlerinde okuyan öğrencilerin okul ortamlarında süpervizyon altında uygulama yapmaları olanaklı hale gelecektir.

KAYNAKÇA

ARLI, M ve NAZİK, H. (2001). Bilimsel Araştırmaya Giriş. Gazi Kitabevi, Ankara.

AGRESTA, J. (2004). Professional Role Perceptions of School Social Workers, Psychologists and Counselors. *Children and Schools*, 26 (3).

CARTER, J.M. ve EVANS, P.W. (2008). Implementing School-Based Family Counseling: Strategies, activities, and process considerations. *International Journal for School-Based Family Counseling*, 1(1).

CARTER, J.M ve PERLUSS, E. (2008). Developments in training School-Based Family Counselors: The School-Based Family Counseling (SBFC) Graduate Program at California State University. Los Angeles, *International Journal for School-Based Family Counseling*, 1(1).

CARTER, J.M. (2011). The School-Based Family Counseling Symposium: A happy union and the 7-year itch. *International Journal for School-Based Family Counseling*, Vol: 3.

CHAFOULEAS, S. ve WHITCOMB, M. (2004). Integrating home, school, and community resources: Evaluation of a district-wide prevention program. *Reclaiming Children and Youth: the Journal of Strength-based Interventions*, 12 (4): 203-215.

CHRISTOPHER, O. (2009). School Based Family Counselling: A New Paradigm, *Sustainable Human Development Review*, 1 (1): 61-71.

CONSTABLE, R. (2008). The Role of the Social Worker, School School WorkP ractice, Policy and Research, Section 1: History and General Perspectives on Social Work. Chapter1:3-29, Lyceum boks inc.

CURTIS, M.J., WALKER, K.J., HUNLEY, S.A., BAKER, A.C. (1999). Demographic Characteristics and Professional Practices in School Psychology. *School Psychology Review*, 28 (1): 104-116.

DICOCCO, B., CHALFIN, S. ve OLSON, J. (1987). Systemic family therapy goes to school. *Social Work in Education*, 9 (4): 209-221.

DUMAN, N. (2000). Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

DUPPER, R.D. (2013). Okul Sosyal Hizmeti, Etkin Uygulamalar İçin Beceri ve Müdahaleler. Çeviren ve Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN ve Doç. Dr. Elif Gökçearslan ÇİFCİ, Kapital Medya Hizmetleri A.Ş, İstanbul.

GERRARD, B. (2008). School- Based Family Counseling: Overview, trends, And recommendations for future research. *International Journal for School-Based Family Counseling*, 1(1).

- GOLDEN, (1983). Brief family interventions in a school setting. *Elementary School Guidance and Counseling*, 17 (4): 288-293.
- HARE, I.R. (1994). School Social Work in Transition. *Social Work in Education*, 16: 64-68.
- HINKLE, S.C. (1992). Family Counselling in the Schools, ERIC, Clearing house on Counseling and Personnel Services (CAPS).
- KEPÇEOĞLU, M. (1989). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Kadioğlu Matbaası, Ankara.
- KOŞAR, G.N. (1989). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.
- LONG, L. (1988). Providing assistance to latch key families. *Pointer*, 33 (1), 37-40.
- LONG, L. ve BURNETT, J. (2005). Teaching couples counseling: an integrative model. *Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 13 (3), 321-327.
- ÖZKAN, Y. ve KILIÇ, E. (2013). Aile'nin Psiko-Sosyal Destek İhtiyacını Karşılama Yeni Bir Model Önerisi: Aile Sağlığı Merkezlerinde Aile Psiko-Sosyal Destek Birimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 7: 25-45.
- PİŞKİN, M. (2006). Türkiye' de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*, Editör: Prof. Dr. Muhsin Hesapçioğlu ve Alparslan Durmuş, Nobel Yay., Ankara.
- THOMSON, M. (1948). *The Social Worker In The School, An Experimental Study of the Liaison and Service Functions of the Social Worker in a Vancouver Elementary School*, Thesis presented in partial fulfillment of the requirements for the degree of master of Social Work, University of British Columbia.
- TOWER, K. (2000). Image Crisis: A Study of Attitudes about School Social Workers. *Social Work in Education*. 22: 83-94.
- TRACY, E., CASTRO-GUILLEN, E., SCHRAFF, S., (2006). Roles of school and community providers in the delivery of school based mental health services. Miami University of Ohio. Erişim: <http://www.units.muohio.edu/csbnhp/>; Mart, 2013.
- WATTENBERG, S. ve KAGLE, J. (1986). School social work referrals for family therapy. *Social Work in Education*, 8 (4), 231-242.
- WETCHLER, J. (1986). Family therapy of school- focused problems: A macro systemic perspective. *Contemporary Family Therapy*, 8 (3), 224-240.